

Kritika modernih teorija o Kristovoj ignoranciji.

Dr. Josip Marić.

I vidjesmo slavu njegovu
slavu kao Jedinorođenoga od Oca,
punu milosti i istine. Iv. 1, 14.

Evangelja govoreći o Kristu, u koliko kao čovjek nastupa i govori, na veoma mnogo mjesta svjedoče, da je u njegovoj duši bila punina znanja. Isus Krist spoznaje stvari, koje su za svako biće skrovite te proniče u tajnovite dubine ljudskoga srca.¹ On proriče svoju smrt sa svim njenim pojedinačkim scenama, slavno svoje uskrsnuće, ruinu Kafarnauma i propast Jeruzalema.² Evangelje će se propovijedati po svem svijetu, i Crkva će osnovana na Petru trajati do vijeka.³ Krist je učitelj, koga valja da slušamo;⁴ on je svjedokom vječne istine⁵ te ljudima, braći svojoj donosi pravo i savršeno svijetlo i spoznaju Boga.⁶ Sva ova i mnoga druga slična mjesta dokazuju, da je čovječja duša Kristova bila dionikom i natprirodnoga znanja.

Čovječja je duša Kristova bila dionikom dvojakoga svrhunaravskoga znanja t. j. „blaženoga znanja ili gledanja“ (scientia seu visio beata) i „ulivenoga znanja“ (scientia infusa). Isus je Krist naime kao čovjek od prvoga časa svoga začeca uživao u blaženom gledanju Boga licem u lice. „Omnes theologi“,

¹ Mark., 2, 6—9; 8, 16—18; Mat., 16, 7—8; Luk., 7, 39—40; 11 38—39.

² Mat., 11, 23; Luk., 10, 15.

³ Mark., 13, 10; Mat., 24, 14; Mark., 14, 9; Mat., 26, 3; 16, 18.

⁴ Mat., 23, 10; Luk., 9, 35; Iv., 13, 13.

⁵ Iv., 3, 2; 18, 37; Apok., 1, 5; Isp. Tanquerey, Synopsis theol. dogm. spec. 1911. izd. 13., sv. 2., str. 688.

⁶ Mat., 10, 32; 16, 27. Mark., 8, 38; Luk., 9, 26; 12, 8—9, 21, 27.

veli Melchior Canus († 1560.), „definiunt Christum ab instanti conceptionis Dei essentiam vidisse. Quae conclusio licet sola theologorum auctoritate probaretur, satis firma habenda esset“.⁷ A Petavije († 1652.) kaže: „Nam nemo haecenus bona fide christianus, i. e. catholicus scriptor exstitit, qui de Christo aliter existimaret, quam eum numquam, ex quo vivere coepit divino aspectu caruisse; nec hodie quisquam est, rudis scilicet litterarum et idiota, qui, si utcumque quid sit Christus noverit, non idem de eo rogatus respondeat. Quae communis singulorum membrorum ecclesiae professio illum esse totius corporis sensum certissime demonstrat . . .“⁸ Porro non solum tempore Cani et Petavii — s pravom primjećuje dr. Einig — sed iam tempore antiquissimorum Scholasticorum inde a Magistro (Petar Lombardus) talis probatur fuisse consensus. Animadvertendum praeterea est theologos illos in hanc rem consensisse, quamvis et ipsi difficultates persentirent, quibus qui eam negant potissimum moventur; id quod inde liquet, quod difficultates has solvere nitebantur.⁹

Isus Krist je u blaženom gledanju Boga tako savršeno uživao, da u aktualnom redu te sreće nije mogao savršeniije uživati. U Kristu-čovjeku je naime punina milosti; a ova dovodi sobom puninu slave, puninu znanja, gledanja i uživanja neizmjernoga božanskoga dobra. I u tom smislu nadvisuje čovječja duša Kristova svekoliko stvorenje, ne samo čovječanskoga nego i anđeoskoga reda.¹⁰ Suvišno je gotovo spomenuti, da Kristova čovječja duša, budući ograničeno stvorenje, nije mogla najsavršeniije i potpuno spoznati t. j. do-kučiti Boga.

Isus je Krist nadalje gledajući Boga licem u lice spoznavao sve ono, što Bog spoznaje scientia visionis t. j. sve, što je ikad u vremenu zbilja bivstvovalo, što bivstvuje i što će bivstvovati. Sv. Toma, a i s njime gotovo svi bogoslovi, dakako i na osnovu

⁷ De locis theol. I. 12. c. 13.

⁸ De incarnatione I. 11. c. 4. n. 8. str. 12.

⁹ Misli na poteškoću, koju su vazda bogoslovi živo osjećali, kada su nastojali nauku o blaženom gledanju čovječje duše Kristove u sklad dovesti s njegovim duševnim bolima te uopće s njegovom mukom. Isp. De verbo incarnato, Treveris, 1899, str. 95.

¹⁰ Billot. De verbo incarnato, Roma, 1912, izd. 5., str. 225 - 226.

tradicije uče, da je Krist u božjoj biti aktualnom spoznajom a ne tek habitualnom spoznavao sve „quae quocumque modo sunt, vel erunt, vel fuerunt, vel facta, vel dicta, vel cogitata a quocumque, secundum quodcumque tempus.“¹¹ Generatim — veli kardinal Franzelin sa sv. Tomom — cognitio rerum extra Deum in beatis comprehensoribus respondet perfectioni et statui, auctoritati et potestati uniuscuiusque in res et personas aliqua ratione sibi subiectas et a se pendentas. Atqui Christus homo secundum humanam etiam naturam est primogenitus omni creaturae. Deus-homo secundum humanam suam naturam est lapis angularis, fastigium et ultima perfectio totius ordinis creati . . . Potestati eius ac moderationi subiecta sunt omnia . . . Ita mediator naturalis Dei et hominum Deus-homo, in quo „pacificantur sive quae in coelis sive quae in terra sunt“ et consequenter iudex vivorum et mortuorum est centrum totius historiae „pater futuri saeculi.“ „Tum igitur“, završuje kardinal Franzelin, „perfectio visionis Dei respondet exaltationi huius naturae per unionem hypostaticam, tum status, auctoritas, potestas Domini nostri Jesu Christi exigunt et vindicant humanae eius scientiae cognitionem eorum omnium, quae Deus ipse habet pro obiecto scientiae visionis i. e. omnium, quae aliquando actu fuerunt, sunt vel erunt.“¹²

Kao glavni dokaz za blaženo gledanje Kristove čovječje duše navodi se njeno hipostatsko ujedinjenje s Riječi Božjom, koja moralnom nuždom, a nipošto metafizičkom, iziskuje, da Kristova duša bude dionikom toga gledanja.

Spomenutu nauku o blaženom gledanju Kristove čovječje duše poricao je prvi Günther¹³ sa svojim pristašama, za njim Klee,¹⁴ Laurent,¹⁵ Bougaud,¹⁶ Knittel¹⁷ i donekle Schell.¹⁸ Moram istaknuti, da ove bogoslove ne možemo za to držati hereticima. „Negans sententia,“ veli Pesch sa Suarezom, „non debet dici haeretica, quia doctrina opposita neque diserte docetur in Scriptura neque consensu Patrum minime ambiguo,

¹¹ Summ. theol., I. quaest. X, art. 2. i q. XI, art. 5. ad 1.

¹² De Verbo incarnato, Roma, 1902, izd. 5. str. 422—422. Billot, op. c., str. 226. (1905, p. 216.)

¹³ Vorschule der specul. Theol. 2. Abt., 2. izd., str. 295.

¹⁴ Spec. Dogm. 2. T. 2. Buch. 2. cap.

¹⁵ Das hl. Evangelium, str. 381.

¹⁶ Le Christianisme III., Paris, 1878, str. 449.

¹⁷ Theol. Quartalschrift, Tübingen, 1878, str. 529.

¹⁸ Kath. Dogm. III. (1), Paderborn, 1892, str. 104—120.

neque a theologis ut dogma fidei proponitur, sed ut certa tantum, ita ut opposita dicenda sit erronea.¹⁹

Spomenuo sam u početku, da je Kristova čovječja duša bila dionikom i ulivenoga nadnaravnoga znanja (*scientia infusa*). Tako consensus theologorum, koji ističe, da se ta nauka nužno razumom izvodi iz naravi hipostatskoga ujedinjenja. Učitelji i bogoslovi Crkve nijesu posve složni u pogledu objekata, koje obuhvata Kristova *scientia infusa*. „Et ideo“, veli sv. Toma, „secundum eam (t. j. scientiam infusam) anima Christi primo quidem cognovit quaecumque ab homine cognosci possunt per virtutem luminis intellectus agentis, sicut sunt quaecumque pertinent ad scientias humanas; secundo vero per hanc scientiam cognovit Christus omnia illa, quae per revelationem divinam hominibus innotescunt...“²⁰ Suarez kaže, da Kristova čovječja duša spoznaje *scientia infusa* sve, što se odnosi na naravni red bića; zatim sve prošle, sadašnje i buduće slobodne čine, i napokon natprirodni stvoreni red. *Scientia infusa* nije bila u Kristu vazda aktualna poput blaženoga gledanja, ona je bila habitualna²¹ i Krist se njome služio, kada je htio. Mogao bi tkogod reći, da Kristu nije bila od potrebe *scientia infusa*, jer je gledajući Boga licem u lice vidio sve, što Bog spoznaje *scientia visionis*. Na to odgovara lijepo kardinal Franzelin: „Nec vero potest censeri matutinus ille modus cognoscendi perfectior (t. j. visio beata) alterum (t. j. scientiam infusam) excludere vel superfluum reddere, cum longe sit diversae rationis et ex diverso principio consequantur; alter enim includitur in perfectione visionis beatificae, alterum etiam praescindendo a visione beatifica per se postulat dignitas et excellentia intestina Christi humanae naturae.“²² Ova nauka imade konačno svoju osnovu u tomu, što je Kristova čovječja duša, budući hipostatski sjedinjena

¹⁹ Prael. dogm. III., Freiburg, Breisgau 1909, str. 138—139. Isto tvrdi i Pohle, kad piše: „Gewiss ist diese Ablehnung (t. j. blaženoga gledanja) keine Häresie, da weder Schrift noch Tradition sich deutlich hierüber verbreiten und auch keine kirchliche Glaubensentscheidung vorliegt. Allein der einstimmige Konsens der Theologen, der auch im „Sinne der Gläubigen“ eine Stütze findet, sichert dem Satz theologische Gewissheit. Lehrbuch der Dogmatik II, Paderborn, 1909, str. 126; 1912. str. 136.

²⁰ Ib., quaest. XI, art. 1.

²¹ De incarn., Lugd. 1592, disp. 27—28. Sv. Toma, Ib., quaest. XI, art. 5.

²² Op. c., str. 424.

s drugom božanskom osobom Sina, morala da ima sve savršenosti, kojegod uključuje ovaj red, u kojem nas je Bog stvorio.

Iz svega, što dosad rekosmo, slijedi nepobitno, da je Kristova čovječja duša bila za smrtnoga svoga života dionikom relativnoga sveznanja (omniscientia relativa), koje obuhvata sve, što je bilo, što jest, i sve, što će biti.

Ova teza naišla je tijekom vremena na mnoge protivnike. Poricali su je Arijanici,²³ Nestorije,²⁴ Teodor Mopsuestenac,²⁵ Leporije (u 5. v.),²⁶ Monofizite Agnoete ili Temestijanci (u 6. v.),²⁷ Felix Urgellitanski (pod konac VIII. v.);²⁸ Protestanti (Zwingli, Kalvin i Bucer),²⁹ Günther³⁰ i njegovi pristaše, zatim Klee,³¹ a u najnovije vrijeme Schell,³² Lebreton,³³ liberalni Protestanti n. pr. Holtzmann³⁴ i moderniste. Svi ovi uče pozivajući se na razna mjesta sv. Pisma, da Krist nije znao za mnoge stvari, a napose da nije znao za dan i sat posljednjega suda.³⁵ Po nauci je moderniste Loisy-a Krist ne samo bio podvržen ignoranciji mnogih stvari, nego je bio i u zabludi držeći, da će još za njegova života na zemlji biti konac svijeta.³⁶

Ja ovdje svraćam pozornost na najmodernije teorije o ignoranciji Kristovoj t. j. teorije katoličkih profesora: Lebretona, Schella i moderniste Loisy-a. Kako se čini, da i sâm prof. M. Lepin (Lyon) usvaja rezultat teorije Lebretona i Schella, to

²³ Migne, P. G., sv. 26. c. 428.

²⁴ Migne, P. G., sv. 76. c. 153.

²⁵ Migne, P. G., sv. 86. c. 986.

²⁶ Migne, P. L., sv. 31. c. 1229.

²⁷ Isp. moju študiju: „Što su učili Agnoete.“ (Bog. Smotra, g. III. 1912. sv. 1. str. 53—68; sv. 2., 177—195; sv. 3., 276—287; sv. 4., 381—409.) i „Novi dokazi protiv modernih Agnoeta — Schella, Lebretona i modernista, Zagreb, 1912. (Bog. Smotra, g. IV. 1913. sv. 4. str. 367—390.

²⁸ Migne, P. L., sv. 104. c. 37.

²⁹ Bellarmin, De Christo, L. 4. str. 393.

³⁰ Kleutgen Theologie der Vorzeit III., Münster, 1870. str. 246.

³¹ Lehrbuch der Dogmengeschichte II., Mainz, 1839, str. 47—48. Spec. Dogmatik I., str. 427—432.

³² Op. c. str. 140—144.

³³ Les origines du dogme de la Trinité, Paris, 1910., str. 467—469.

³⁴ Das Leben Jesu, 1901., str. 101—106.

³⁵ Izraz „ignorancija“ i „ignorare“ uzimljem vazda u negativnom smislu. Uzmem li ga kada u privativnom smislu, vazda ću to napose označiti.

³⁶ Autour d'un petit livre, str. XXII—XXIII; 66, 67—68; 138—139; 148—149.

ću se i na njega osvrnuti. Učinit ću sve to tim radije, što, koliko znadem, s dogmatskoga stajališta nije nitko ocijenio teoriju prof. Lebretona i M. Lepina. Na teoriju prof. Schella osvrće se, kako ću pokazati, donekle dr. Schmid i Labauche.³⁷ Moja će biti kritika dogmatska, jer je najpretežnji dio argumentacije, na kojoj spomenuti profesori osnivaju svoje teorije, dogmatičke naravi. Protiv moderniste Loisy-a bit će moja argumentacija i apologetička. Ponajprije ću podvrći kritici teoriju prof. Lebretona.

I. Teorija prof. Lebretona.

Prof. Lebreton razvija, kako sam netom spomenuo, svoju teoriju o Kristovoj ignoranciji u svom djelu: „Les origines du dogme de la Trinité“.³⁸ Moram priznati, da on s velikom oprežnošću govori o tom predmetu. Prije negoli će nam podati historijat interpretacije mjesta evanđeliste Marka, koje glasi: „De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater“,³⁹ veli, da mu se čini, te je nemoguće opravdati mnijenja, prema kojemu je čovječja duša Kristova poput ostalih ljudi bila podvržena neznanju, nego naprotiv doista vjerojatnim drži Lebreton ono mnijenje, prema kojemu je čovječja duša imala vazda aktualnu spoznaju svega realnoga, što je bilo, što jest i što će bit; ali drži, da nam toga mnijenja ne nameće crkvena predaja, te da oni, koji ga zastupaju, prilično teškim i mučnim načinom interpretiraju sebi u prilog spomenuti tekst evanđeliste.⁴⁰ Izjava je Kristova posvema spontane naravi. Ne možemo predmijevati, da je Krist onim riječima htio uskratiti

³⁷ Protiv Günthera i njegovih pristaša pisao je Kleutgen (Isp. op. c.). Stentrup (Christologia I, Oeniponte, 1882.) obara dokaze, što ih Klee iznosi protiv blaženoga gledanja Kristove čovječje duše. L. Janssens (De Deo homine, Freiburg, Breisgau, 1901, str. 418–431.) brani protiv Schella dokaze, što ih bogoslovi običavaju navoditi za blaženo gledanje duše Kristove.

³⁸ Str. 448–469.

³⁹ Mk., 13, 32.

⁴⁰ ... l'âme du Christ a toujours connu d'une science actuelle tout le réel, passé présent, futur; ou bien elle a été sujette à l'ignorance commune à tous les hommes; de ces deux opinions la seconde nous paraît insoutenable; la première est vraiment probable; nous pensons cependant qu'elle n'est pas imposée par la tradition de l'Eglise, et qu'elle interprète malaisément le texte évangélique. Op. c., str. 448.

odgovor apostolima, što su ga možda dosta indiskretno salijetali. Krist veli: „οὐδέεις οἶδεν . . . οὐδὲ οἱ ἀγγελοι . . . οὐδὲ ὁ υἱός . . .“ Jedva bi naravno bilo — veli Lebreton — na osnovu spomenutoga teksta prvomu i drugomu subjektu pridijevati ignoranciju, a da je ne pridjenemo i trećemu t. j. Sinu. Interpretaciju, prema kojoj se Kristove riječi imaju shvatiti tako kao da kaže, da ne zna za dan ni sat posljednjega suda pomoću razumnoga svijetla svoje čovječje naravi, drži on prihvatljivom, ali dodaje, da nas sam tekst ne upućuje na ovu interpretaciju.⁴¹ To je razlogom, da se Lebreton daje na ispitivanje tradicije, da vidi, kakav ona daje smisao spomenutim Kristovim riječima.

Već iz ovih Lebretonovih riječi lako razabiremo, da on na koncu konca ipak simpatizira s onima, koji na osnovu Markova teksta drže, da je Krist samo zato onako odgovorio apostolima, jer on da de facto nije znao, kada će biti sudnji dan.

Poslije ću pokazati, kako je Lebreton oprezno konkretizovao svoju misao. Na prvom svom koraku nastoji on, da pokaže, kako su sv. oci, što no su živjeli prvih pet vijekova, uzimali Markov tekst. On navodi do 8 otaca, koji da su priznali, e je Kristovo čovječanstvo bilo potvrđeno ignoranciji,⁴² i to: Ireneja,⁴³ Eustatija antiohijskoga,⁴⁴ Atanazija,⁴⁵ Gregorija niškoga,⁴⁶ Gregorija nazianzenskoga.⁴⁷ Ćirila aleksandrijskoga,⁴⁸ Teodoreta,⁴⁹ Ambrozija⁵⁰

⁴¹ . . . nous ne pensons pas cependant que ce (interprétation) soit celle que le text même suggère. Ib., str. 449.

⁴² Str. 456.

⁴³ Adversus haereses, L. 2. c. 28. n. 6—8. Migne, P. G., sv. 7. c. 808—811.

⁴⁴ Facundus, Pro defens. trium capit., L. XI., 1. Migne P. L. sv. 67. c. 795.

⁴⁵ Ep. ad Serapionem 2. n. 9. Migne, P. G., sv. 26. c. 621—624. Orationes adversus Arianos IV, orat. III. n. 43—47. P. G., sv. 26. c. 412—421; n. 38. col. 404 c.

⁴⁶ Adv. Apoll., n. 24. Migne, P. G., sv. 45. c. 1173—1176.

⁴⁷ Orat. 30. (theol., 4.) 15. Migne P. G., sv. 36. c. 124.

⁴⁸ De Trinitate dial. 6. Migne, P. G., sv. 75. c. 1069 c d; 1073 d; Thesaurus de . . . Trinitate, assert. 22. col. 369 d; 373 a d; 376. c; 377 b; Adversus Anthropomorphitas, cap. 14. sv. 76. c. 1101. itd. v. op. c., str. 454.

⁴⁹ Contra anathemat. IV. Migne, P. G., sv. 76. c. 409—412; Haeret. fab. compendium, L. 5. cap. 13. sv. 83. c. 497.

⁵⁰ De Incarn. sacr., 7. n. 71—74. Migne, P. L., sv. 16. c. 836—37.

i Fulgencija.⁵¹ Ovima pridružuje Epifanija⁵² i Prokla,⁵³ za koje kaže, da nijesu izričitim riječima ispovijedali ignorancije u Kristu čovjeku, ali da su barem dopuštali napredak u ljudskom njegovom znanju. Ova je ignorancija — veli Lebreton — služila Gregoriju niškomu, Teodoretu, Ambroziju i Fulgenciju protiv Apolinarista kao dokaz, da je Krist imao doista pravu čovječju dušu. Napose se sv. Ćiril i sv. Atanazije ovdje pozivlju na omiljeli im kristološki i soterijoški princip, prema kojemu je Krist uzeo na sebe sve ljudske slabocće osim grijeha, da čovječansku našu narav posvema očisti, te ju kao čistu i svetu privede Ocu svomu nebeskome.⁵⁴ Konačno ističe Lebreton nešto, što mu se čini u našoj stvari bitnim, a to je, da nijedan od otaca prvih pet vijekova nije učio, da je Krist jednostavno bio podvržen neznanju, nego, ako je to tkogod od njih tvrdio, da se ograničio na Kristovu čovječansku narav ostavivši netaknutu sveznajuću njegovu božansku narav.⁵⁵

Nužno se sada pitamo, da li Lebreton pristaje za patrističkim stanovištem, kada drži pozivajući se napose na sv. Ćirila i Atanazija, da je Krist onim riječima, što nam ih navodi evangelista Marko, zasnjeđočio svoju ignoranciju? Poriče to i sam Lebreton, jer priznaje, da patristička egzegeza IV. i V. vijeka nije suglasna u tumačenju Markova mjesta. Za latinske oce veli nadalje, da većinom ne dopuštaju ignorancije u čovječjoj duši Kristovoj.⁵⁶ Izričito spominje Hilarija, Jeronima, Augustina — i Ambrozija. Krist je po mnijenju ovih otaca znao za dan i sat posljednjega suda, ali toga iz različitih razloga nije htio apostolima da otkrije. Prema Hilariju⁵⁷ i

⁵¹ Ad. Trasimund., L. 1. cap. 8. Migne, P. L., sv. 65. c. 231.

⁵² Haeres., 77, 26. Migne, P. G., sv. 42. c. 677.

⁵³ Ep. II. ad Armenos, n. 14. Migne, P. G., sv. 65. c. 869.

⁵⁴ Plusieurs aussi, saint Athanase et saint Cyrille invoquent ici un principe christologique et sotériologique qui leur est cher: le Christ a pris toutes nos misères humaines sans le péché, afin de purifier entièrement notre humanité et de la présenter à son Père pure et sainte. Ib.

⁵⁵ Il faut remarquer enfin... qu'ils (sc. les Pères) n'admettent pas simplement que le Christ ait ignoré, mais qu'il savait en tant que Dieu et qu'il ignorait en tant qu'homme... Ib.

⁵⁶ Str. 456.

⁵⁷ De Trinitate, L. 9. c. 71. Migne, P. L., sv. 10. c. 337. Druga dva mjesta iz istoga Hilarijevoga djela (L. 9. c. 75 col. 342 i L. 10. c. 8. col. 350), koja bi bila u prilog Lebretonu, nijesu po svoj prilici autentična, što on i sam s Constantom otvoreno priznaje. Str. 455.

Augustinu⁵⁸ nije Krist u toliko samo znao za dan suda, u koliko nije htio, da bi drugi znali. Navodi jedno mjesto iz komentara, što ga je Jeronim napisao o Matejevom evanđelju. Prema tomu mjestu znao je Krist za dan suda, ali je držao, da ne bi dobro bilo, kada bi za nj apostoli znali. Bolje je, da neznaju „ut semper incerti de adventu iudicis sic cotidie vivant, quasi die alia iudicandi sint.“⁵⁹ Što više, spominje drugo mjesto sv. Ambrozija, koga je netom sebi u prilog naveo, i to iz djela: „De fide ad Gratianum Augustum.“ Sv. Ambrozije doista u 16., 17. i 18. glavi pete knjige spomenutoga djela govori o ignoranciji Kristovoj. Mnogi su te mnogi, — veli Ambrozije — koji kažu, da Krist kao čovjek nije znao za dan suda. On nije toga mišljenja.⁶⁰ Ni istočni oci nijesu suglasni u našem pitanju. Za istoga Atanazija, na koga se vazda, kako ćemo vidjeti, Lebreton pozivlje, veli on, da u istom djelu: „Orationes adversus Arianos“ na tri druga mjesta poriče, da Krist kao čovjek ne bi znao bio za dan suda. Krist je tako govorio, da odvrati od sebe indiskretna pitanja apostola.⁶¹ Jednako misle — veli Lebreton — Bazilije u djelu: „Adversus Eunomium“⁶² i Ivan Zlatousti u svom komentaru k Matejevom evanđelju.⁶³ Za Epifanija spominje, da u djelu „Ancoratus“⁶⁴ sav napredak Kristova ljudskoga znanja, o kojemu govori u djelu „Haereses“,⁶⁵ svodi na progresivnu manifestaciju. Iz istih obaju djela navodi Lebreton dva mjesta, u kojima veli Epifanije, da je Krist znao za dan suda u spekulativnom smislu, ali ne u praktičkom.⁶⁶ Ima napokon još jedno tumačenje Markova mjesta, što ga ističe Lebreton. Prema tomu tumačenju Krist je ovim riječima htio da kaže, da je jedino Otac nebeski izvor znanja o danu i

⁵⁸ Enarr. in. ps. 6. Migne, P. L., sv. 36. c. 90. In. ps. 36. col. 355. De divers. quaest., qu. 60. P. L., sv. 40. c. 48.

⁵⁹ In Matth. L. 4. c. 24. v. 36. P. L., sv. 26. c. 181.

⁶⁰ L. 5. c. 16. 17. i 18. On citira napose c. 18. n. 220—222. Migne, P. L., sv. 16, c. 688—694.

⁶¹ Orat., 3. n. 47—49. Migne, P. G., sv. 26, c. 421—425.

⁶² L. 4. Migne, P. G., sv. 29. c. 696. Nije sigurno, da li ova 4. knjiga kao i peta potječe od Bazilija ili možda Didyma. Isp. Rauschen, Grun-driss der Patrologie, Freiburg (Brsg.) 1913, str. 122.

⁶³ In Matthaeum homiliae, hom. 77. Migne, P. G., sv. 58. c. 702—703.

⁶⁴ c. 40. Migne, P. G. sv. 43. c. 89.

⁶⁵ 77, n. 26. sv. 42. c. 677.

⁶⁶ Ancor., c. 20. 21. sv. 43. c. 53—57. Haer., 69. n. 45—47. sv. 42. c. 272—276.

satu posljednjega suda: Tako Bazilije u „Ep. ad. Amphilo-
lochium 236“⁶⁷ i Gregorije nazianzenski“ u „Orationes“.⁶⁸

Nije od potrebe, da ovdje pretresam, da li je Lebreton posvema ispravno prikazao nauku Otaca o ignoranciji Kristovoj. Dosta nam je, što otvoreno priznaje, da latinski zapadni oci: Augustin, Jeronim i Hilarije, ne pridijevaju ignorancije čovječjoj duši Kristovoj. Još je važnije, što i sam pripovijeda, da niti grčki oci nijesu u tom složni. Od njih imademo razna tumačenja Markova teksta. Atanazije navodi u jednom te istom djelu dva oprečna tumačenja. Ne može dakle svoje tumačenje Markova teksta posmatrati zapravo niti Atanazijevim a kamo li uopće patrističkim. Još bi mu jedino sv. Ćiril aleksandrijski bio u prilog, ali ni za njega ne veli Lebreton, da je jasno i otvoreno učio ignoranciju čovječje duše Kristove.⁶⁹ Uostalom, da je i sv. Ćiril jasno i glasno radi soterijoloških razloga učio, da je Krist kao čovjek bio podvržen ignoranciji, uza sve to ne bi on toga mnijenja mogao držati jednostavno patrističkim i kao takovoga braniti. Dakle već iz referata, što nam ga daje sam Lebreton o nauci Otaca glede Kristove ignorancije, slijedi, da njegovo tumačenje Markova teksta nesamo da nije patrističko, nego da ni ona njegova tvrdnja ne stoji, prema kojoj su grčki oci pridijevali ignoranciju Kristovoj čovječjoj duši.⁷⁰ Prema tomu se on posvema neopravdano odlučio za ignoranciju Kristovu kao patrističku nauku i to isključivo na osnovu tumačenja, što nam ga o Markovu tekstu daje tobože sv. Atanazije i sv. Ćiril aleksandrijski.

Ako i ne možemo ni na kakav način dopustiti, da Lebreton svoje tumačenje Markova teksta kao patrističko brani zato, jer drži, da potječe od Atanazija i Ćirila aleksandrijskoga, to ipak time ne poričemo, da imade de facto u djelima spomenutih otaca kao i u govorima Gregorija Nazi-

⁶⁷ Migne, P. G., sv. 32. c. 880.

⁶⁸ Orat. theol. 4, n. 16. Migne, P. G., sv. 36. c. 124. Lebreton navodi i jednu Origenovu interpretaciju Markova mjesta; po toj interpretaciji Krist ne govori u svoje ime, nego u ime Crkve. Matth. comment., P. G., sv. 13. c. 1686—1688.

⁶⁹ Ib., str. 455—456.

⁷⁰ On peut dire cependant que le première solution (prema kojoj je Krist uzeo na sebe ignoranciju poput ostalih judskih slaboća) se rencontre surtout chez les Pères grecs, tandis que la deuxième (koja uči samo privednu ignoranciju) est préférée de Pères latins. Ib. Str. 458.

anskoga mjesta,⁷¹ koja nas ovim tekstom izričito upućuju na Kristovu čovječju dušu, te da ih Lebreton točno navodi. Ako nadalje u našoj polemici protiv Lebretona nije od potrebe da znademo, da li su spomenuti oci doista na osnovu Markova teksta čovječjoj duši Kristovoj pridijevali ignoranciju, to ćemo ipak radi same stvari izložiti u kratko, kako bogoslovi shvataju ove sv. oce. Petavije priznaje, da su ovi sv. oci doista u objektivnom smislu pristajali za mnijenjem, koje na osnovu Markova teksta pripisuje ignoranciju Kristovoj duši, te dodaje, da je to mnijenje osuđeno poslije kao heretičko, budući da su Agnoete s vođom svojim Temistijem bili osuđeni kao heretici.⁷² Valja vidjeti, kako Petavije obrazlaže svoje mnijenje. On piše: „... complures eorum Patrum, qui Christo quarundam rerum scientiam detraxerunt, non hoc proprio ex sensu, nec absoluto destinatoque iudicio fecisse, se quadam veluti concessione, ut eorum, quibus resistebant, haereticorum impios conatus atque impetus eluderent. Erant isti potissimum Ariani, qui Christi divinitatem alterius a Patre substantiae profitentes, defectus huic omnes et imbecillitates affingebant.... Hanc igitur iniuriam a divinitate plerique veterum avertere cupientes, eam derivare postremo in humanam naturam studuerunt.“ Sada Petavije tumači svoje riječi: „non proprio ex sensu nec absoluto destinatoque iudicio“. „Neque vero“, nastavlja on, „promiscue hoc in omnibus imbecillitatis argumentis et eodem modo fecerunt. Nam alia plane sine ulla tergiversatione et constanter asseveranterque fuisse in Christo fassi sunt, ut sitim, famem, dolorem, tristitiam, vulnera, mortem; alia non primario affirmateque sed secundo veluti loco defensionis admiserunt ac saepe post alia responsa, quibus a Christo quae obliciebantur abfuisse monstrabant, ad extrema velut ista tuendae causae subsidia confugerunt tamquam id dicerent: si omnino vitari non potest.... nihil est necesse ad divinitatem illa Christi referre, cum in humanam naturam potius competere

⁷¹ Atanazije, Oratio contra Arianos III. n. 43—47. Ep. II. ad Serap. n. 9. Migne, P. G., sv. 26. c. 621—624, n. 38. col. 404 c. Isp. bilj. 45. Cyrilus alex. Thesaurus de sancta at consubstantiali Trinitate, assert. 22. P. G., sv. 75. c. 369 d; 373 a i d; itd. v. bilj. 48. Isp. k tomu: Quod unus sit Christus, sv. 75. c. 1331—1333. i Contra Theodoretum, anath. 4. sv. 76. c. 416. Greg. Naz. Orat. 30. (theol. 4.) n. 15. P. G., sv. 36. c. 124. v. bilj. 47 i 46.

⁷² De Incarnatione, L. 11. c. 1. n. 8.

videantur.“ „Huius generis“, zaključuje Petavije, „ea sunt quae ignorantiam aliquam significare videntur.... Siquidem vel illi ipsi, qui nonnulla Christum nescisse perspicue dixisse videntur, non tam audacter de eo ac certo pronuntiarunt quam de aliis, quae nemo catholicorum dubitat vere a Christo esse suscepta.“⁷³

Isto tako tumači Vasquez izjave otaca arijanskoga doba.⁷⁴ I Sheeben ističe, da se izjave otaca arijanskoga doba u najgorem slučaju nemaju smatrati dogmatičkim, nego prigodnim izjavama ad hominem u tom smislu naime, — dato non concessio — da neznanje Sina označuje neznanje u pravom smislu riječi, te se ono ima pripisivati njegovu čovječanstvu.⁷⁵ „Quamdiu“, veli kard. Franzelin, „Patres adversus Arianos solliciti solum erant de vindicanda divinitate Jesu Christi, aliquando satis habebant respondere h. l. non de divina sed humana natura Christi sermonem esse, qualiscumque demum sit haec ignoratio.“⁷⁶ Spomenuti su oci dakle u prvom redu imali na umu, da protiv Arijanaca dokažu božanstvo Kristovo. To je bilo pitanje, što su ga ex professo pretresali. Dosljedno moramo s ovoga stanovišta da prosuđujemo njihove izjave o Kristovoj čovječjoj naravi.

Drugi bogoslovi idu dalje, te prihvataju tumačenje, što nam ga daje aleksandrijski patrijarha Elogije i papa Gregorije Veliki o izjavama, koje su pale u pogledu neznanja Kristova iz ustiju rečenih otaca.

Vacant drži, da se izjave tih otaca mogu dvojako razumijevati. One mogu značiti, da, ili Krist kao čovjek de facto nije znao ni za dan suda kao ni za druge stvari, ili da nije svega toga znao, u koliko je bio upućen na svijetlo prirodnoga svoga ljudskoga razuma. U prvom smislu imademo nauku Agnoeta, a u drugom nauku, što ju je poslije razvio sv. Toma.⁷⁷ Sv. oci su — veli Vacant — govorili o Kristovu neznanju u drugom smislu. Oni nijesu doduše razlikovali u čovječjoj duši Kristovoj različne vrsti znanja poput kasnijih skolastika, ali nijesu

⁷³ De Incarnatione, L. 11. c. 1. n. 4.

⁷⁴ disp. 51, c. 1.

⁷⁵ Handbuch der kath. Dogmatik III, Freiburg, (Breisgau) 1881, str. 180

⁷⁶ Op. c., str. 426.

⁷⁷ On peut comprendre que le Sauveur savait toutes choses en raison des lumières qui lui venaient de la nature divine, et qu'il ignorait beaucoup de choses en raison des lumières qu'il tirait de ses seules ressources humaines. Dictionnaire de théol. cath. sv. 2. Paris, 1900, str. 590. O Eulogiju: isp. Što su učili Agnoete? Ib., sv. 4. str. 383—394.

nikada učili, da Kristova čovječja duša nije bila dionikom natprirodnoga znanja. Oni bi samo govorili, da je Krist po pukom prirodnom svijetlu svoga čovječjega razuma bio potvrđen ignoranciji, pošto je uzeo našu narav s njenim slabocama. Na ovaj su način obarali Arijanice, koji su Riječi Božjoj pridijevali ignoranciju.

Za dokaz svoje tvrdnje navodi Vacant druge oprečne tvrdnje istih kao i izjave drugih otaca. Spominje Atanazija, Gregorija naziazenskoga, Ćirila aleksandrijskoga, Ambrozija, Fulgencija i Epifanija. Prema izjavama prvih triju otaca Krist je prema doba, u kojem je bio, udešavao manifestaciju svoje mudrosti.⁷⁸ Ambrozije je držao, da je Krist hinio, da nezna, što je znao.⁷⁹ Vacant citira nadalje Fulgencijeve riječi: „Perquam vero durum est et a sanitate fidei penitus alienum, ut dicamus animam Christi non plenam suae deitatis habere notitiam, cum qua naturaliter unam creditur habere personam.⁸⁰ Od Epifanija ističe Vacant isto mjesto, što ga navodi Lebreton, i to za dokaz, da je Epifanije učio, e je Krist u spekulativnom smislu znao za dan suda, ali ne u praktičkom.⁸¹

Iz ovih tekstova — zaključuje Vacant — slijedi, da oni isti oci, za koje smo prije čuli, da pridijevaju ignoranciju čovječjoj duši Kristovoj, na drugim mjestima to poriču. Možda sebi protuslove? Tko će to reći protiv svih otaca Crkve? To je protivurjeđe tek prividno. Ovi su oci doista dopuštali s jedne strane, da je Krist morao neznaći mnogih stvari po svom čisto prirodnom razumnom svijetlu, a s druge strane, da je ove stvari poznavao vrhunaravnim i božanskim svijetlom, kojega je dionikom bilo njegovo sveto čovječanstvo. Utvrđuje Vacant a u tom tumačenju otaca veliki broj otaca iste epohe, koji su protiv Arijanaca kao

⁷⁸ Atan., Orat. III, n. 51—53. Migne, P. G., sv. 26. c. 429—436. Greg. N. Orat. 43, n. 38. P. G., sv. 36. c. 458. Ep. ad. Cledonium, P. G., sv. 37. c. 182; Ćiril. Al. Contra Nest. L. III., c. IV. P. G., sv. 76. c. 153. Thesaur. Assert. 28. P. G., sv. 75. c. 422. (bolje 428 a b c) In. Io. I, 14, c. 9. n. 98. P. G., sv. 73. 164—165.

⁷⁹ De Fide ad Grat., L. 5. c. 4, 54. Migne, P. L. sv. 16. c. 460.

⁸⁰ Ep. 14. c. 3. n. 26. P. L., sv. 65. c. 416.

⁸¹ Ancor., 21. P. G., sv. 43. c. 57. Diction. Ib., str. 591. Citirano Atanazijevo mjesto, zatim prvi tekst Gregorija naz., zatim oba teksta Ćirila al. i onaj Fulgencijev navodi Lebreton sebi u prilog. Op. c., str. 451. 452., 454. 455.

i protiv Nestorijanaca učili, da je Krist kao čovjek znao za dan suda, te da je napredak njegov u mudrosti bio tek prividan. Navodi Bazilija, Ivana Zlatoustoga, Hilarija, Jeronima i Augustina. Oci su dakle 4. i 5. vijeka — veli na koncu Vacant — čvrsto o tom bili osvjedočeni, da je Kristova duša bila dionikom svrhunaravnoga znanja.⁸² Isto stanovište usvajaju od modernih bogoslova Kleutgen,⁸³ Scheeben⁸⁴ i Stenstrup,⁸⁵ a od najmodernijih Labauche⁸⁶ i kardinal Billot. „Verumtamen“, veli kardinal Billot, „non est omnino cur concedamus Patres supra citatos circa praerogativas assumptae humanitatis quocumque tandem modo haesitasse, licet non ita clare locutos eos in quaestione nondum agitata aequum sit admittere. Et re quidem vera, natura a Christo assumpta potest dupliciter considerari, inquit Angelicus Q. 15, a. 3: „Uno modo „secundum rationem suae speciei, et secundum hoc dicit Damascenus eam esse ignorantem et servilem; unde subdit: Nam „serva quidem est hominis natura eius qui fecit ipsam, et non „habet futurorum cognitionem. Alio modo potest considerari „secundum id quod habet ex unione ad hypostasim divinam, „ex qua habet plenitudinem scientiae et gratiae, secundum illud „Ioan. I-14: Vidimus eum quasi Unigenitum a Patre, plenum „gratiae et veritatis“. Et ideo locutiones de ignorantia Christi secundum hominem, duplicem sensum ferunt: quatenus scilicet, vel ignorasset absolute et simpliciter, vel ignorasset solummodo quantum erat ex vi naturalis luminis humani intellectus. Porro multa sunt quae posteriorem hunc sensum apud Patres, quorum auctoritas obicitur, credibilem faciunt.⁸⁷ Pozivije se na Gre-

⁸² Bazil., *Adversus Eunomium*, L. 4. Migne, P. G., sv. 29. c. 696. — Ivan Zl., *In Matthaeum homiliae*, hom 77. P. G., sv. 58, c. 703. — Hil., *De Trinitate* L. 9., c. 71. P. L., sv. 10. c. 331—341. — Jeron., *In Matthaeum*, L. 4. c. 24. v. 36. P. L., sv. 26. c. 181. — Aug. *Enarratio in ps. 6.* P. L., sv. 36. c. 90; *De divers quaest.*, qu. 60. sv. 40., c. 48—60. *De Trinitate*, L. 13. c. 19. P. L. sv. 42. c. 1034. — *Dict.*, *ib.*, str. 592. Ovdje se, kako vidimo Lebreton potpunoma slaže s Vacantom. *Isp. bilj.* 62., 63., 57., 59. i 58.

⁸³ *Op. c.*, str. 244—263.

⁸⁴ *Op. c.*, *ib.*

⁸⁵ *Op. c.*, str. 1106—1154.

⁸⁶ *Leçons de théol. dogmatique I.*, Paris, 1911. str. 257—258.

⁸⁷ *Op. c.*, str. 248.

gorija nazianzenskoga, Ćirila aleksandrijskoga, Ivana Zlatoustoga, Hilarija, Jeronima i Augustina.⁸⁸

Ova dakle druga struja usvaja tumačenje otaca, koje nam daje Eulogije i papa Gregorije. Što se napose tiče tumačenja, što ga Eulogije saopćuje papi Gregoriju o Gregoriju nazianzenskomu, to i sam Lebreton dopušta, da je doista vjerojatno.⁸⁹ Uostalom nije od potrebe, da se priklonimo sudu ove druge struje. Uzmimo, da su sv. Atanazije, sv. Ćiril i Gregorije nazianzenski doista u borbi s Ariancima za božanstvo Kristovo priznali, da je Kristova čovječja duša bila u mnogočem podvržena ignoranciji, no zapadni oci uče protivno. Ni istočni nijesu u tom suglasni. U borbi s Ariancima se nije u opće raspredalo ex professo pitanje o znanju odnosno neznanju Kristove čovječje duše. Posve dakle neopravdano i bez dogmatskog osnova brani u tom slučaju Lebreton Kristovu ignoranciju kao patrističku nauku.

Premda bi Lebreton nakon dojakošnjega svoga historičkoga izvještaja o interpretaciji Markova mjesta morao da odustane od svoje teze, uza sve to se on daje na daljnje istraživanje, da vidi, ima li interpretacija, koju on na koncu ovoga svoga izvještaja u protivuriječju, kako smo vidjeli, sa samim sobom nazivlje jednostavno „interpretacijom grčkih otaca“, zaklona u kasnijih otaca.

Hoćemo li znati — veli on — da li nam se još slobodno odlučiti za jednu ili drugu interpretaciju, valja da vidimo, što kažu kasniji oci i bogoslovi.⁹⁰ Posebnu pažnju posvećuje ocima, koji su pisali protiv Agnoeta, te ih osudili kao heretike, t. j. Eulogiju, patrijarhi aleksandrijskom, papi Gregoriju Velikom i Sofroniju, patrijarhi jeruzalemskom. Kako sam Lebretonovo mišljenje o nauci Agnoeta u glavnim crtama već podvrgao kritici u študijama „Što su učili Agnoete“ i „Novi dokazi

⁸⁸ Greg. naz. Orat. 43, n. 38. Migne, P. G., sv. 36. c. 548. Orat. 30. (theol. 4.) n. 15. col. 124. — Ćiril al., Contra Nestorium, L. 3, c. 4. P. G. sv. 76. c. 153. — Ivan Zl., In Matth. hom., 77. P. G., sv. 58. c. 702—703. — Hil., De Trinit., L. 9. c. 62. P. L., sv. 10. col. 330. — Jeron., In Matth., L. 4. c. 24. v. 36. P. L. sv. 26. c. 181. — Aug., De divers. quaest., qu. 60—65. P. L., sv. 40. c. 48—61. De Trinitate, L. 13. c. 19. P. L., sv. 42. c. 1034.

⁸⁹ Na drugom mjestu kaže: „Il pense, (Eulogije) et peut-être avec raison pouvoir s'appuyer sur saint Gregoire de Nazianze... Op. c. str. 461.

⁹⁰ Ib., str. 458.

protiv modernih Agnoeta — Schella, Lebretona i modernista“, to ću se ovdje morati da osvrnem na neke njegove detaljne tvrdnje. Dvije stvari ističe Lebreton u pitanju Agnoeta: 1. nauka se Agnoeta o ignoranciji Kristovoj posvema razlikuje od nauke grčkih otaca, što no su polemizirali s Arijancima, jer su Agnoete cijelomu Kristu pridijevali ignoranciju; 2. osuda se dakle, kojom su osuđeni Agnoete od (Eulogija, Gregorija Velikoga i Sofronija) ne dotiče nauke otaca. Jedino ju Eulogije, priznavajući, da su je branili neki oci, odbija kao lakoumnu nauku, u pismu na Gregorija Vel., ali njegovo mnijenje nema vrijednosti jedne definicije.⁹¹

Ako su sv. oci, o kojima govori Lebreton, doista pridijevali neznanje čovječjoj duši Kristovoj, to su oni ispovijedali istu nauku, koju je kasnije Eulogije kao nauku Agnoeta osudio.⁹²

K tomu Eulogije sebi u prilog tumači Ćirila i Gregorija nazlanzenskoga, što priznaje i Lebreton, koji dapače drži tu interpretaciju, što je usvaja i Damascenac, doista vjerojatnom.⁹³ Eulogije priznaje, veli napokon Lebreton, da su neki od otaca u borbi s Arijancima drugojačije mislili. Evo, što veli Eulogije: „Ako su nekoji od otaca priznali, da je Spasitelj s obzirom na čovječanstvo bio podvržen ignoranciji, nijesu toga utvrdili kao dogmat, nego su u nakani, da suzbiju bezumlje Arijanaca, koji su sve, što je ljudsko, prenosili na božanstvo Jedinorođenoga, da dokažu, da je nestvorena Riječ božja stvorom, — držali, da je ispravnije ignoranciju pripisivati čovječanstvu...“⁹⁴ Na koncu pako veli: „Ako tko reče, da su oci anaforički govorili (pridijevajući neznanje čovječjoj duši Kristovoj), odabrat će bogobojazniju misao“⁹⁵ Ovu misao i usvaja

⁹¹ a) La doctrine que nous avons trouvée chez beaucoup de Pères grecs est totalement différente de celle des agnoètes: ces hérétiques, étant ou monophysites ou nestoriens, imposent au Christ une ignorance entière, dont jamais les Pères ne l'ont chargé. b) Les condamnations portées contre les agnoètes n'atteignent pas la doctrine des Pères: seul Euloge d'Alexandrie l'écartera comme téméraire, tout en reconnaissant qu'elle a été défendue, en effet, par certains Pères. On ne saurait donner au sentiment de ce patriarche la valeur d'une définition. *Ib.*, str. 462.

⁹² Što su učili Agnoete? *Ib.*, sv. 4. str. 383—389.

⁹³ *Ib.*, str. 456.

⁹⁴ Migne, P. G., sv. 103. c. 1084.

⁹⁵ *Ib.*

Eulogije, što Lebreton poriče, a da za to ne navodi dokaza.⁹⁶ Uostalom ako Eulogijevo pismo i nema vrijednosti jedne definicije, to nam ono ipak svjedoči, da Eulogije pogledom na ignoranciju jednako govori o Kristovu čovječanstvu kao i o njegovu božanstvu. „Kristu nije slobodno,“ veli on, „pridijevati neznanje niti s obzirom na božansku niti s obzirom na čovječansku njegovu narav, budući da bi to bila krivnja pogibeljne drskosti.“⁹⁷ Lebreton pristaje dakle za nauku, koju Eulogije i na osnovu Ćirila i Gregorija nazianzenskoga osuđuje jednako kao i onu, koja Kristu kao Bogu pridijeva ignoranciju.

Za Gregorija ističe Lebreton, da on poput Eulogija direkte osuđuje heretike Agnoete, te da im nasuprot stavlja nauku sv. Augustina o Kristovom ljudskom znanju.⁹⁸ Kako sv. Augustin nije pridijevao ignorancije Kristovoj čovječjoj duši, jer je držao, da je ona znala za dan i sat posljednjega suda — što se najbolje vidi iz mjesta, što ih Gregorije Veliki u svom odgovoru na Eulogija iz djelâ sv. Augustina navodi⁹⁹ — to odatle zaključujem, da su Agnoete po sudu Gregorijevu za čovječju dušu tvrdili, da nije znala za dan suda; odatle pako izvodim, da Lebreton slijedi nauku, koja se protivi nauci sv. Augustina, i radi koje je Gregorije osudio Agnoete kao heretike. Valja k tomu protiv Lebretona istaknuti, što Gregorije još piše, da se naime zapadni oci posvema slažu s grčkim ocima u nauci o ljudskom Kristovom znanju, te da potpunoma usvaja Eulogijevo shvatanje onih izjava, koje su pale iz ustiju nekih otaca, što su pisali protiv Arijanaca, veleći: „Unde et hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus unigenitus factusque pro nobis homo perfectus in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen huc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit...“¹⁰⁰

Ovaj izvod ne priznaje Lebreton, jer kaže, da mišljenje sv. Atanazija i sv. Ćirila nije Gregorijevom osudom (nauke Agnoeta) pogođeno. Za svoju tvrdnju navodi 2 dokaza: 1. mišljenje je Atanazijevo i Ćirilovo u pismu pape Grego-

⁹⁶ ... mais il n'ose lui même en donner cette interprétation bénigne. Ib., str. 461.

⁹⁷ Ib.

⁹⁸ Ib., str. 462.

⁹⁹ Migne, P. L., sv. 77. c. 1097—1098.

¹⁰⁰ Ib.

rija metnuto s vida, i čini se, da papa uopće nezna za nj'; i 2. princip, s kojega polaze oba spomenuta oca, spominje Gregorije na koncu svojega pisma, ali ga ne će da pretresa i rasudi. Suvišno je spominjati, dodaje Lebreton, da Gregorijevo pismo nema vrijednosti jedne dogmatske definicije.¹⁰¹

Na prvu mi je primjetbu odgovoriti, što sam već jednom istaknuo. Ako su naime sv. Ćirila i Atanazije doista tvrdili, da Kristova čovječja duša naprosto nije znala za dan i sat posljednjega suda — što Lebreton (protiv Eulogija i Gregorija) tvrdi — to je nauka njihova u objektivnom smislu osuđena kao i nauka Agnoeta. Nauka dakle uzeta u objektivnom smislu nije u onom pismu bila smetnuta s vida i papa je Gregorije za nju znao te ju i osudio.¹⁰² Velim u objektivnom smislu, jer ju nije po svoj prilici osudio baš kao nauku sv. Atanazija i sv. Ćirila, pošto je ove sv. oce poput Eulogija u drugom, da tako rečem ortodoksnom smislu shvatio. Dokaz nadalje, što ga Gregorije razvija protiv Agnoeta, dakle protiv Atanazija i Ćirila — ako se postavimo na gore spomenuto Lebretonovo stanovište — ne poriče ignorancije Kristove možda u povodu kakvoga posve partikularnoga neznatnoga razloga tako, te bi se moglo reći, da bi Gregorije, uzevši druge momente u obzir recimo soterijološke, drugojačije bio možda sudio i dopustio, da je Kristova duša čovječja iz tih razloga de facto ipak nije znala za sudnji dan i čas. Gregorije Veliki iznosi općeniti dokaz, koji ne samo da ne pripisuje ignorancije Kristovoj čovječjoj duši nego joj pridijeva relativno sveznanje, koje obuhvata sve što je bilo, što jest i što će biti. Napokon Gregorije imade pred očima soterijološki princip Ćirila i Atanazija, na koji su se pozivali i Agnoete. Princip taj sadržan je u objeaciji, što su je Agnoete postavljali Anatoliju, i što je Gregorije spominje na koncu svojega pisma. Priznaje to i sam Lebreton, kako smo vidjeli. „Ad haec vero“, veli papa, „mihi idem communis filius Anatolius diaconus respondit aliam quaestionem, dicens: Quid si obiciatur mihi, quia sicut immortalis mori dignatus est, ut nos liberaret a morte, et aeternus ante tempora fieri voluit temporalis, ita Dei sapientia ignorantiam nostram suscipere dignata est, ut nos ab ignorantia liberaret? Sed ad haec ei necdum respondi, quia gravi nuncusque infirmitate detentus sum. Iam

¹⁰¹ Ib.

¹⁰² Što su učili Agnoete? Bog. Smotra, Ib., str. 389—394.

nunc autem vestra coepi oratione convalescere, et ei, si ita perfecte convaluerō, ut dictare veleam, adiuvante Domino, respondebo".¹⁰³ U toj nauci može se prepoznati ideja mila sv. Atanaziju i sv. Ćirilu. Žaliti je — zaključuje Lebreton — što je sv. Gregorije nije mogao pretresati.¹⁰⁴ Ovim riječima priznaje prije svega Lebreton, što je netom poricao, da je naime papa Gregorije ipak znao za nauku, što je (Lebreton) imputira i sv. Ćirilu i Atanaziju. Gregorije Veliki je doista znao za soterijološki princip, na koji su se Agnoete pozivali, ali on uza sve to ostaje kod svoje nauke. Nije prema tomu moguće reći, da bi papa Gregorije možda nauku svoju o relativnom sveznanju Kristove čovječje duše opozvao bio, da je znao i za soterijološke momente, koji su po sudu Lebretonovu tobože vodili sv. Atanazija i sv. Ćirila. Gregorije Veliki je po svoj prilici htio, da ex professo o toj poteškoći raspreda i Anatoliju sve objasni, jer držim, da je svojim načinom dokazivanja u glavnim crtama već Eulogiju na stavljeni prigovor odgovorio.¹⁰⁵

Ako dakle Gregorijevo pismo i nema vrijednosti jedne dogmatske definicije, to ipak iz njega slijedi, da Lebreton mora ili napustiti dojakošnje svoje tumačenje spomenutih otaca, te se priključiti u tom Eulogiju i papi Gregoriju i potpunoma prigrlliti njihovu nauku, ili priznati, da je njegovu nauku, što je imputira Ćirilu i Atanaziju, Gregorije kao i Eulogije osudio.

Lebretonova teorija nije samo zabačena od Eulogija i Gregorija Velikoga po prilici početkom VII. vijeka, nego već na početku VI. vijeka, kada ju je zabacio i osudio Leporije. Bio je to monah¹⁰⁶ u Galiji, koji je propovijedao nestorijanizam i pelagijanizam i dosljedno Kristovoj čovječjoj duši pridijevao ignoranciju. Leporije morade radi svoje heretičke

¹⁰³ Ib., c. 1099.

¹⁰⁴ Ib., Dr. Schmid barem malo više priznaje. „Die entscheidende Einwendung“, veli on, „des Anatolius hat Gregor zwar für den Augenblick nicht gelöst und wie es scheint, auch in der Zukunft zu lösen vergessen. Aber man sieht, dass ihn dieselbe nicht umzustimmen vermochte, weil er sich zu ihrer Lösung bereit erklärte und wohl auch tüchtig fühlte“. Zeitschrift für kath. Theologie. Innsbruck, 1895. str. 674.

¹⁰⁵ Što su učili Agnoete? Ib.

¹⁰⁶ Schell ga zove „Liporius“ te veli, da je kasnije bio afričkim biskupom. Op. c., str. 146.

nauke ostaviti Galiju,¹⁰⁷ ode u Hippo i uteče se sv. Augustinu. Augustin ga je posvema uvjerio, da je nauka, što je brani, kriva, i tako sklonuo Leporija, te je dragovoljno opozvao g. 418. svoje zublude u spisu: „*Libellus emendationis sive satisfactionis ad episcopos Galliae*“.¹⁰⁸ Spis taj potpisao je uz Augustina Aurelije, biskup kartaški, i drugi neki afrički biskupi. Veoma je vjerojatno, da ga je sam Augustin i napisao. Prema svjedočanstvu pape Ivana II. (533.—535.) potvrdila ga je jedna sinoda afričkih biskupa i poslala na biskupe rimske Galije, koji su Leporija prije bili osudili.¹⁰⁹ Leporije govori među inim u tom spisu i o Kristovoj ignoranciji. „*Ut autem*“, veli on, „*et hinc nihil cuiquam in suspicione derelinquam, tunc dixi, immo ad obiecta respondi, Dominum nostrum Iesum Christum secundum hominem ignorare. Sed nunc non solum dicere non praesumo, verum etiam priorem anathematizo prolatam in hac parte sententiam; quia dici non licet etiam secundum hominem ignorasse Dominum prophetarum*“.¹¹⁰

Lebreton međutim poriče, da je njegova nauka o ignoranciji Kristovoj — ili bolje nauka sv. Ćirila i Atanazija — istovjetna s naukom, što je osuđuje Leporije. Za svoju tvrdnju navodi on dva dokaza. Ponajprije kaže, da Leporije u svojoj retraktaciji usvaja generalni princip, s kojega polaze sv. Atanazije i sv. Ćiril, i prema komu je Krist uzeo na sebe sve ljudske slabosti, a po tom i napredak u mudrosti. „*Et quia omnes*“, veli naime Leporije, „*infirmities nostras, id est naturae nostrae, portavit, et vere secundum carnem suscipiens in se affectus nostros, ad probationem veri hominis, currente in eodem nihilominus cursu nostrae mortalitatis, potestate scilicet, non necessitate, aetate et sapientia, evangelista testante, profecit, esuriit, sitiit, fatigatus est, flagellatus est...*“¹¹¹ Kako sebi

¹⁰⁷ . . . avait dû venir en Afrique, pressé par la censure des évêques gallo-romains. Histoire des dogmes II., 3. ed. Paris, 1909., str. 380.

¹⁰⁸ Migne, P. L., sv. 31. c. 1221—1230.

¹⁰⁹ Ib., c. 1215—1221.

¹⁰⁰ Ib., 10. c. 1229. Ivan Kassian († 435) veli, da su Leporijevu retraktaciju odobrili i potvrdili svi biskupi Afrike i Galije te dodaje: „*Neque ullus adhuc omnino exstitit, cui fides haec sine infidelitatis crimine displiceret, quia professio impietatis est, probatam negare fidem*“. De Incarnatione Domini contra Nestorium, L. 1. c. 11. Migne, P. L. sv. 50. c. 29.

¹¹¹ Ib., 6. c. 1225. „*Ce qui est remarquable*“, dodaje Lebreton, „*dans cette phrase, c'est moins encore l'affirmation du progrès du Christ, que le principe général auquel on le rattache: il s'est chargé de toutes nos infirmités; c'est là thèse même de saint Athanase et de saint Cyrille*“. Ib., str. 459.

Leporije zamišlja Kristov napredak u mudrosti, o tomu on na pozitivan način ne kaže ništa. On se o tom napretku izražava negativnim načinom, u koliko uči takav napredak u čovječjoj duši Kristovoj, koji isključuje svaku ignoranciju onih stvari, za koje je prije mislio i govorio, da ih duša Kristova nije znala. Inače bi valjalo reći, da Leporije sebi protuslovi, u koliko ostaje kod nauke, koju osuđuje. Leporije je, kako se vidi, ograničio aplikaciju onoga principa, prema kojemu je Krist uzeo na sebe uz druge ljudske slabosti i ignoranciju. On ignoranciju Kristove čovječje duše naprosto anatematizira.

Nauka, što je on — piše za sebe nadalje Lebreton — sa sv. Atanazijem i sa sv. Ćirilom ispovijeda, nije identična s Leporijevom naukom, pošto je Leporije bio pristaša nestorijanizma. Kuda ćeš dakle veće opreke, nego li je između kristologije, što ju je prije ispovijedao i sada zabacuje Leporije, od kristologije sv. Atanazija i sv. Ćirila.¹¹² Rado priznajem Lebretonu, da je velika razlika između kristologije, što je zabacuje Leporije, i kristologije sv. Atanazija i sv. Ćirila. Leporije se dakle odriče nestorijanizma, a nestorijanizam se kasnije i Temistiju predbacivao kao jedina podloga, na osnovu koje se može Kristovu dušu objeđivati s neznanja. Gregorije Veliki piše Eulogiju: „Res autem est valde manifesta, quia quisquis Nestorianus non est, Agnoita esse nullatenus potest“. Jednako stanovište zastupaju i moderni autori kao Pohle, Preuss — dapače i sam Lebreton.¹¹³ Uostalom svejedno je, da li je Leporije držao, da je njegova nauka u svezi s nestorijanizmom ili nije, toliko je sigurno, da se on odrekao nestorijanizma, ali je osudio i anatematizirao svoju nauku o Kristovoj ignoranciji, koju Lebreton brani kao nauku sv. Ćirila i sv. Atanazija.

¹¹² . . simili devians errore subiunxi, Christum Dominum nostrum sic omnia quae erant passionum implevisse, ut in nullo quasi perfectus homo a divinitatis auxilio iuvaretur; volens scilicet ita in Christo hominem assignare perfectum, quo et alienum ab his passionibus Verbum Patris assererem; et solum per se hominem egisse haec omnia possibilitate naturae mortalis, sine aliquo deitatis adiutorio probare conabar. Ib., 9. c. 1228. Lebreton dodaje: „quoi de plus contraire à la christologie de saint Cyrille, d'après laquelle l'humanité du Christ est tout imprégnée par la divinité (De Incarn., Migne, P. G., sv. 75. c. 1213 b). Ib., str. 459—460.

¹¹³ Novi dokazi protiv modernih Agnoeta: Lebretona, Schella i modernista, str. 10. — Bogoslovska Smotra, 9. 1913. sv. 4. str. 380.

Iz svega slijedi dakle, da Lebreton ispovijeda zapravo nauku, koju je Leporije anatematizirao s biskupima iz Afrike i rimske Galije.

Prof. Lebreton spominje još Sofronija, patrijarku aleksandrijskoga, i Leoncija bizantinskoga, u koliko su u svezi s Agnoetima. On navodi riječi Sofronijeve, kojima ovaj osuđuje Temistijevu nauku o Kristovoj ignoranciji.¹¹⁴ Lebreton navodi tu osudu, ali je na svoju nauku ne aplicira. U koliko je to stajalište neosnovano, pokazao sam drugom zgodom.¹¹⁵ Kako Lebreton ispovijeda istu nauku, što su je ispovijedali Agnoete s Temistijem na čelu, to se Sofronijeva osuda proteže i na njega. Pozivajući se na Leoncija kaže Lebreton, da je iza toga, što je bila osuđena hereza Agnoeta, slobodno braniti patrističku nauku o ignoranciji Kristove čovječje duše. Agnoete dakle — zaključuje on — nijesu pridijevali neznanja Kristovoj čovječjoj duši; dosljedno, osudom nauke Agnoeta nije osuđena nauka, koja Kristovoj čovječjoj duši pripisuje neznanje.¹¹⁶ I to sam drugom zgodom pokazao, u koliko spomenuta Lebretonova tvrdnja odgovara historičkoj istini.¹¹⁷ Ovdje samo pripominjem, da Leoncije naprosto pristaje za naukom Agnoeta, i zato se i na njega proteže osuda Eulogija, pape Gregorija, Sofronija i drugih. Ne može dakle Leoncijevo svjedočanstvo o nauci Agnoeta služiti Lebretonu kao dokaz, da je iza toga, što je osuđena nauka Agnoeta, slobodno braniti ignoranciju čovječje duše Kristove.

Prije sam pokazao, kako nam sam Lebreton svjedoči, da njegova teorija o Kristovoj ignoranciji nije patristička teorija, uzmemo li na oko tradiciju prvih 5. vijekova. Poslije je on nastojao istražiti, ima li ta patristička teorija zaklona u kasnijih otaca. Rezultat je, kako sam dokazao, protivan. Pokazao sam, da je njegova teorija osuđena od Eulogija, pape Gregorija, Sofronija. Spomenuti oci kao i Ivan Damascenski te Timotej, prezbiter carigradski, nazivlju Agnoete hereticima radi toga, što su pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši. Vidjeli smo, da su teoriju Lebretonovu već u početku 5. vijeka osudili afrički biskupi kao i biskupi rimske

¹¹⁴ Op. c. str. 462.

¹¹⁵ Što su učili Agnoete? Ib., str. 400.

¹¹⁶ Ib., str. 463.

¹¹⁷ Što su učili Agnoete? Ib., str. 381—382.

Galije. Ne marim za sada ispitivati, ima li se riječ „heretik“ uzeti u najstrožem smislu, kao što je mi danas uzimljemo, ili je možda valja uzeti u blažem smislu;¹¹⁸ toliko je sigurno, da nijedan katolički bogoslovac ne smije ispovijedati nauku Agnoeta, nakon što su ih gore navedeni sv. oci osudili na spomenuti način. Time sam pružio dokaz, kako se Lebretonova teorija o Kristovoj ignoranciji direkte protivi nekim veoma važnim dogmatskim datima.

Uvjerivši se Lebreton, da se osuda, kojom je osuđena nauka Agnoeta, njega na nikakav način ne tiče, te da je posve slobodno braniti patrističku nauku o ignoranciji Kristove čovječje duše, daje se on na ispitivanje sredovječne tradicije, ne bi li i u njoj našao potvrde za osnovanost teorije, što je brani. On priznaje posve otvoreno, da se u prvom periodu srednjega vijeka u pogledu znanja Kristova gotovo posvuda usvajalo mišljenje Jeronima, Augustina i pape Gregorija.¹¹⁹ Izričito spominje Bedu, Alkuina, Rabana Maura, Walafrida Strabona, Pashazija Ratberta, Anzelma i Hugona od sv. Viktora. Od pisaca protivnoga mišljenja ističe Autperta Aelredia i Abelarda. Time sâm priznaje, da bogoslove prvoga perioda srednjega vijeka ne može navesti u prilog svoje teorije, uza sve to, što ona potječe tobože od sv. Atanazija i sv. Ćirila — i unatoč tomu, što je drži patrističkom teorijom.

Što se tiče kasnijih skolastika, Lebreton dobro primjećuje, da su razlikovali trovrсно znanje Kristove čovječje duše: intuitivno blaženo gledanje Boga licem u lice, uliveno znanje i stečeno ili eksperimentalno znanje (*scientia acquisita seu experimentalis*). Ocrtavši kratko nauku sv. Tome o spomenutom trovrсном znanju Kristovom, kako sam je u uvodu izložio, on se pita, da li je ta nauka istovjetna nauci sv. Atanazija i sv. Ćirila, kako to misli Vacant, i da li nam se u protivnom slučaju ta nauka sv. Tome nameće tolikim ugledom, da ne bi smjeli pristajati za rečenim ocima.¹²⁰

¹¹⁸ To ću razložiti na koncu ove študije.

¹²⁰ Dans le haut moyen âge, le sentiment de saint Augustin et de saint Grégoire domine presque partout. Op. c., str. 463.

¹²⁰ ... puis nous rechercherons si cette doctrine est identique à celle que nous trouvions chez saint Athanase et saint Cyrille, ainsi que n'a pensé Vacant (art. Agnoètes, p. 590), ou si, dans le cas contraire, elle s'impose à nous avec tant d'autorité qu'elle ne nous permette pas d'adhérer au sentiment de ces anciens Pères. Ib., str. 455.

Općenito usvojena nauka sv. Tome o Kristovom znanju — veli Lebreton — nameće nam poštovanje i ako smetnemo s uma osobni ugled sv. Tome te mnogo veći ugled, što mu ga daje u toj stvari odobrenje sa strane Crkve. Teorija je to inkarnacije ne samo posvema jedinstvena i harmonička nego teologija, koja se osniva na veoma autentičkoj i vrlo časnoj tradiciji. U velike to pokazuju — veli on — pređašnje stranice.¹²¹ Usporedimo li je međutim s naukom Atanazija i Ćirila, vidjet ćemo, da se te nauke uvelike među sobom razlikuju. Dok Atanaziju i Ćiril u vazda lebdi pred očima princip, prema kojemu je Krist uzeo na sebe sve naše slaboće osim grijeha, da nas od njih izliječi, sv. Toma ističe drugi princip, prema kojemu je Kristova čovječanska narav bila dionikom svih savršenosti, kojih god se mogla zadomoći u ovom aktualnom redu.

Uzmemo li na oko ovu razlikost, možemo li, pita se Lebreton, napustiti nauku sv. Tome, te pristati za sv. Atanazijem i sv. Ćirilom. To pitanje zavisi o drugom pitanju, koje glasi: jesmo li dužni prihvatiti, da je čovječja duša Kristova imala vazda aktualnu spoznaju svega, što je realno? Isključivo u tom slučaju — odgovara on — nemamo više prava da ustvrdimo, da Krist doista nije znao za dan suda.¹²²

Ne moramo baš da pristanemo uz sv. Tomu;¹²³ možemo se prikloniti sv. Bonaventuri i Skotu, koji poriču, da je Krist gledajući intuitivno Boga vazda aktualno spoznao drugotni predmet svojega blaženoga gledanja t. j. sve, što je bilo, što jest i što će biti. Kako nadalje po nauci spomenutih bogoslova niti znanje uliveno niti znanje stečeno ili eksperimentalno ne daje Kristu aktualnu spoznaju svega, što je realno, punim pravom možemo dopustiti, da Krist u jednom momentu svoga

¹²¹ ... non seulement c'est une théologie de l'incarnation parfaitement cohérente et harmonieuse, mais, ce qui est un tout autre mérite, c'est une théologie fondée sur une tradition très authentique et très vénérable; les pages qui précèdent le montrent assez. Ib., str. 460.

¹²² ... est on obligé d'admettre que l'âme humaine du Christ a toujours joui de la connaissance actuelle de tout réel? Dans ce cas, mais dans ce cas seulement, on n'a plus le droit d'affirmer dans le Christ une ignorance réelle du jour du jugement. Ib., str. 467.

¹²³ On ne peut pas dire que ce sentiment (t. j. sv. Tome) s'impose à l'adhésion de tout catholique. Ib.

života ili dapače za cijelog svog smrtnog života nije znao za mnoge stvari i napokon za dan suda.¹²⁴

Izvan svake je dvojbe, da je u toj hipotezi Gospodin dragovoljno poprimio ignoranciju, te je u svakom momentu svoga života mogao spoznati ovu istinu, za koju nije znao. Ta i prema nauci sv. Ćirila mogao je Krist u svakom času svoga smrtnoga života učiniti, da na njegovu tijelu zasja nebeska slava i u duši njegovoj neizmjereno znanje, ali je on dragovoljno uzeo poradi spasa našega uz ine slabosti i ljudsku ignoranciju. Ova dakle konkluzija — veli Lebreton — nije bitno različita od one, do koje nas dovedoše posve drugim putem grčki oci. Oni ne govore doduše poput Skota o Kristovom habitualnom znanju in actu primo, ali njihova teologija pretpostavlja u biti ista dogmatska data te im daje dublju interpretaciju.¹²⁵

Na ove izvode Lebretonove pripominjem prije svega, da katolički bogoslovac, ako uvaži ugled, što ga Crkva daje svojim odobrenjem nauci sv. Tome o Kristovu znanju; ako imade na umu, da se ta nauka — kako sâm Lebreton priznaje — osniva na „veoma autentičkoj i jako časnoj tradiciji“, ne može ni na kakav način pristati za naukom, koja pridijeva Kristu ignoranciju, makar ta nauka potjecala baš i od sv. Atanazija i sv. Ćirila. Pošto dakle Lebretonova teorija o Kristovoj ignoranciji nije bitno različita od teorije, što je impunitira sv. Ćirililu i Atanaziju, to se ona poradi dogmatskih data, što sam ih dosad spomenuo, mora zabaciti.

Osnov je nadalje, na kojem on temelji svoju teoriju, posvema nezakonit. Ogledajmo malo iz bližega nauku sv. Bonaventure i Skota o spoznaji, što je ima Krist gledajući intuitivno Boga. Teza sv. Bonaventure glasi: „Anima Christi cognitione habituali, quae est sicut scientia, cognoscit omnia quae cognoscit Verbum, non autem cognitione actuali, quae est sicut consideratio.“¹²⁶ Za bolje razumijevanje sv. Bonaventure dodajem riječi, što ih on na svoju tezu, sadržanu u tekstu, nadovezuje: „Et hoc,“ veli Bona-

¹²⁴ et comme d'après ces mêmes docteurs, ni la science infuse du Christ ni sa science acquise ne lui donne la connaissance toujours actuelle de tout le réel, on peut admettre très légitimement que, à un moment donné de sa vie ou même pendant toute sa vie mortelle, le Christ a ignoré certaines choses et, en particulier, la date du jugement. Ib., str. 468.

¹²⁵ Ib., str. 468.

¹²⁶ Sententiarum liber III., dist. 14. art. 2. qu. 3.

ventura, „patet sic: quia, cum anima Christi cognoscat ipsum Verbum habitu glorioso ita perfecte, quod non potest ipsum perfectius cognoscere; et ipsum Verbum promptam habeat voluntatem ad aperiendum illi animae omnia quae in ipso relucent, nec aliquid in ipso reluceat, quod non sit natum cognosci ab anima Christi: anima Christi habet aliquid, quo facilis est ad cognoscendum omnia quae Verbum cognoscit. Et huius signum est, quia ad hoc, quod cognoscat aliquid, quod Verbum cognoscit quidquid illud sit, non oportet, quod detur ei novus habitus cognoscendi, sed omne quod vult, in eo potest legere.“¹²⁷

Lako je primijetiti, da se Lebreton uzalud pozivlje na Bonaventuru. Kad bi tvrdnja Lebretonova bila istinita, valjalo bi po mom sudu reći, da habitualno sveznanje, što ga Bonaventura pridijeva Kristovoj čovječjoj duši, po svom pojmu uključuje realno neznanje mnogih stvari. Drugim riječima: valjalo bi reći, da je Krist dragovoljno bio podvržen realnoj ignoranciji u isto doba, kada je bio subjektom habitualnoga sveznanja. Još manje osnova imade Lebretonova teorija u Skotovoj nauci o Kristovu znanju. Skotove riječi, koje i Lebreton navodi, glase ovako: „Potest dici quod videt omnia habitualiter, non tamen actualiter exponendo distinctionem hoc modo, quod per aliquem actum videt Verbum et per illum actum omnia relucentia in Verbo sunt sibi praesentia actu primo, et per hoc habitualiter sibi nota, quia generaliter loquendo, illud dicitur habitualiter notum, cuius est actus primus sufficienter ostensivus; non est ergo aliquis unus habitus in anima illa, qui unica sua ratione ostendat infinita; sed actus quo videtur Verbum primo, est actus primus praesens, quo sibi relucent omnia, quae lucent in Verbo, et hoc, quia Verbum est sibi manifestativum, ut speculum voluntarium repraesentans omnia.“¹²⁸ Jer ako se Kristovo habitualno sveznanje, što ga dopušta sv. Bonaventura, ne može poistovjetiti s realnom ignorancijom, kud i kamo manje može to vrijediti za habitualno sveznanje, kako ga Kristovoj čovječjoj duši pridijeva Skot: po njegovoj teoriji čovječja duša Kristova gledajući bit Božju istim činom vidi in actu primo drugotni predmet svoga gledanja t. j. sve, što je bilo, što jest i što će biti. Bez obzira nadalje na to, što katolički bogoslovi općenito

¹²⁷ Sent. lib. III. dist. 14 a. 2. qu. 3.

¹²⁸ Sent., dist. 14. qu. 2. n. 20.

pristaju za sv. Tomom učeći, da je Krist gledajući Boga licem u lice imao aktualnu spoznaju i drugotnih predmeta svoga blaženoga gledanja, Lebretonu ne koristi ništa, što se pozivlje na Bonaveñturu i Skota; on naime na koncu konca hoće, da u sklad dovede s naukom spomenutih bogoslova o habitualnoj spoznaji drugotnih predmeta blaženog Kristovog gledanja svoju teoriju o realnoj Kristovoj ignoranciji, koju, kako sam dokazao, ne može i ne smije katolički bogoslovac da brani.

* * *

Na koncu valja istaći Lebretonu u pohvalu, što on s ostalim bogoslovima priznaje trovršno znanje Kristove čovječje duše. No nije mu moglo uspjeti, da doslovni smisao Markova teksta u sklad dovede sa svrhunaravnim Kristovim znanjem, što ga izričito uče barem oci drugoga perioda te kasniji učitelji Crkve i bogoslovi. Njegova je teorija u sukobu s patriističkom naukom o znanju Kristovu; ona nema osnova ni u kasnijih učitelja Crkve ni bogoslova. Zastupnici te teorije već su na početku 7. vijeka smatrani hereticima. Lebretonova je dakle teorija u sukobu s važnim dogmatskim datima i zato držim, da on neosnovano tvrdi, da je još otvoren put eksplicaciji, što je on daje o spomenutom Markovom mjestu.¹²⁹

(Svršit će se.)

¹²⁹ ... nous croyons motrer par là que la voie est encore ouverte à l'explication que nous proposons; nous ne cherchons pas autre chose. Ib., str. 468.